

KAHETEISTKÜMNES PÜHAPÄEV PÄRAST NELIPÜHA AD 2022

Rm 3:21–31 (Õp 28:13–14 või 5Ms 9:1–6; Lk 18:9–14)

21 Nüüd aga on ilma Seaduseta saanud avalikuks Jumala õigus, millest tunnistavad Moosese Seadus ja Prohvetid,

22 see Jumala õigus, mis tuleb Jeesusesse Kristusesse uskumise kaudu kõigile, kes usuvad. Siin ei ole erinevust,

23 sest kõik on pattu teinud ja ilma jäänud Jumala kirkusest

24 ning mõistetakse õigeks Tema armust päris muidu, lunastuse kaudu, mis on Kristuses Jeesuses,

25 kelle Jumal on seadnud Tema veres lepitusohvriks usu kaudu, et näidata üles oma õigust sellega, et Ta kustutas varem tehtud patud

26 oma jumalikus sallivuses, et näidata üles oma õigust praegusel ajal, et Tema ise on õige ja teeb õigeks igaühe, kes usub Jeesusesse.

27 Kus on nüüd kiitlemine? See on välistatud. Millise seaduse läbi? Kas tegude seaduse läbi? Ei, vaid usu seaduse läbi.

28 Me ju arvame, et inimene mõistetakse õigeks usu läbi, Seaduse tegudest sõltumata.

29 Kas Jumal on üksnes juutide Jumal? Eks Ta ole ka paganate Jumal? Jah, Ta on ka paganate Jumal!

30 Jumal on üksainus ja Tema teeb usu läbi õigeks nii ümberlõigatu kui ümberlõikamatu.

31 Kas me siis tühistame Seaduse usu läbi? Ei sugugi! Me vaid kinnitame Seadust.

Sissejuhatus

Apostel Pauluse Kiri roomlastele on kirjutatud¹ ilmselt aastal 56 (või selle paiku) Kreekas, tõenäoliselt Korintoses, mis oli Pauluse Kreeka-misjoni keskuseks. Tegemist oli apostli kolmanda misjonireisiga, mille käigus ta kogus muuhulgas annetusi Jeruusalemma koguduse tarvis (vt nt Rm 15:25jj). Pauluse plaan oli pärast annetuste kohaletoimetamist reisida Hispaaniasse, külastades teel ka Roomat (Rm 15:24.28).

Kiri roomlastele näitab, et kristlus oli selle kirjutamise ajaks juba Rooma jõudnud – millal, selle kohta andmed puuduvad, kuna kõnealune kiri ongi varaseim säilinud tunnistus kristliku koguduse olemasolust Roomas.

Traditsiooniliselt nähakse Rooma kirjas Pauluse õpetuse või kuulutuse kokkuvõtlikku

---

¹ Rooma kirja otseseks kirjapanijaks ei olnud mitte Paulus ise, vaid Tertius, kellele Paulus oma sõnumi dikteeris (Rm 16:22).

esitlust, end seejuures tuleb märkida, et tegemist ei ole kõikehõlmava ülevaatega, kuna mitmed teistes kirjades käsitletud olulised teemad puuduvad kas täielikult või on antud edasi väga lühidalt. Paulus kirjutab roomlastele nii enda kui oma kirja esmaste adressaatide seisukohalt olulisimast.

Talle endale oli tähtis tutvustada Rooma kristlastele iseennast ja oma õpetust ning valmistada ette pinnast edasisele kuulutustööle. Paulus isegi otsekui vabandab Rooma kristlaste ees, ja seda kahel põhjusel: esiteks seetõttu, et ta ei ole juba varem nende juurde jõudnud, ei isiklikult ega kirjasõna kaudu (Rm 1:9–15), teiseks aga seetõttu, et neile kirjutamine ja plaanitav nende juurde tulemine näib olevat vastuolus tema põhimõttega «mitte kuulutada evangeeliumi seal, kus Kristust juba on nimetatud», et mitte ehitada «teiste poolt pandud alusele» (Rm 15:20).

Paulus ei taha näida pealetükkivana, pigem kutsub ta üles üksteise vastastikusele uss kinnitamisele: «Ma ju igatsen teid näha, et ma võiksin teile jagada mõnda vaimulikku andi teie kinnituseks, see aga tähendab: teie keskel leida üheskoos julgustust mõlemapoolse usu, teie ja minu oma varal.» (Rm 1:11j)

Kiri näitab, et apostlile olid teada ka Rooma koguduse probleemid, võib-olla isegi teatav lõhestatus, tõenäoliselt juutidest ja endistest paganatest kristlaste vahel. Seepärast näitab ta juba kirja alguses, et Jumala ees ei ole süüdi mitte ainult paganad, vaid ka juudid – isegi rohkem kui esimesed, kuna neile on antud Seadus ja nad on õppinud tundma Jumala tahtmist, ent siiski selle vastu eksinud. Vastukaaluks kutsub Paulus endistest paganatest kristlasi arvestama juutidega, kellele võib saada komistuskiviks endiste paganate suhteline vabameelsus mõningate kommete või kvaasireligioosete tavade puhul (vt Rm 14 arutelu söömise üle).

Kirja keskosa moodustavad kolm peatükki (Rm 9–11) käsitlevad põhjalikult Iisraeli ja kristliku koguduse vahekorda, kusjuures siin tuleb teravalt esile valu, millega Paulus vaatab oma rahvus- ja endiste usukaaslaste peale: «Ma räägin tõtt Kristuses, ma ei valeta, minu kaastunnistaja on mu südametunnistus Pühas Vaimus, et mul on suur kurbus ja südamel lakkamatu valu, sest ma sooviksin pigem ise olla neetud ja Kristusest lahutatud oma vendade heaks, kes on mu veresugulased, kes on iisraellased, kelle päralt on lapseõigus ja kirkus ja lepingud ja seadustik ja jumalateenistus ja töötused, kelle päralt on esiisad ja kelle seast Kristus on ihu poolest.» (Rm 9:1–5)

Pauluse vastus küsimusele, miks Iisrael on Kristuse tagasi lükanud ja kas Jumal on seepärast oma rahva hüljanud, on, et selle kõige tõelist põhjust teab üksnes Jumal, kelle nõuandjaks inimene ei peaks kippuma, ent selleski on varjul rõõmusõnum, kuna see annab paganaile võimaluse kuulda evangeeliumi ja saada päästetud, ning küllap Jumal kord pöörab taas ka Iisraeli südame ja saatuse.

Rooma kirja ülesehitus on üldjoontes järgmine:

- 1:1–17 sissejuhatus, tervitus, Kristuse evangeeliumi sõnastamine kirja peateemana;
- 1:18–2:20 Jumala õigus ja inimeste süü;
- 2:21–7:25 õigeksmõistmine usu läbi, lunastus ja lepitus Kristuses;
- 8:1–39 elu Kristuses ja Tema Vaimus;
- 9:1–11:36 Iisrael ja paganad;
- 12:1–15:13 lunastatute uus elu Kristuses;
- 15:14–16:27 kokkuvõte, lõpusõnad, tervitused, lõpuülistus.

Kiri roomlastele ei ole Pauluse esimene kiri, kuid on oma kaalukuse tõttu paigutatud tema kirjade hulgas alati esimesele kohale. Rooma kirja keskse sõnumi võib võtta kokku sõnadega: «Sest Jumal on kõik inimesed kinni pannud sõnakuulmatuse alla, et kõikide peale halastada.» (Rm 11:32)

Keelelisi märkuseid

Ilma Seaduseta – χωρὶς νόμου – võiks tõlkida ka: «lahus Seadusest».² Sõna νόμος tähendab «seadus», «korraldus», «asjakorraldus» ja tähistab siin eeskätt Moosese Seadust.³

Saanud avalikuks – πεφανέρωται – sõna φανερώω – «avalikuks saama», «nähtavaks saama», «teatavaks saama»⁴ – tuleneb sõnast φῶς – «valgus».⁵

Tunnistavad – μαρτυρομένη – sõna μαρτυρέω tähendab «tunnistajaks olema», «[millestki isiklikult nähtust või kogetust] tunnistust andma», «[midagi] kinnitama».

Moosese Seadus – τοῦ νόμου – originaalis puudub siin Moosese nimi, on ainult «seadus» (vt esimest keelelist märkust).

Prohvetid – τῶν προφητῶν – sõna προφήτης – «prohvet» – tuleneb verbist φημί – «ütleva», «lausuma», «teada andma», millele on lisatud eesliide πρό – «ees», «ette».⁶

Jeesusesse – Ἰησοῦ – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest יהושע ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

² 1989. aasta Uues Testamendis: «Seadusest sõltumatult».

³ 1968. aasta ja varasemates piiblitõlgetes on sõna «Seadus» asemel siin ja järgnevalt kasutatud sõna «käsk».

⁴ 1968. aasta piiblitõlkes: «ilmutatud».

⁵ Samast tüvest on pärit nt venekeelne sõna фонарь – «latern».

⁶ Seaduse ja Prohvetite all peab Paulus silmas kogu Vana Testamendi Pühakirja.

Kristusesse – Χριστοῦ – sõna Χριστός tuleneb verbist χρίω – «võidma», «salvima» – ja tähendab sedasama, mida heebrea מָשִׁיחַ – «Messias», «Võitu».

Uskumise – πίστεως – sõna πίστις – «usk», «usaldus», «veendumus», ka «usaldusväärsus»⁷ – tuleneb verbist πείθω – «veenma», «veenduma», «veendunud olema», «usaldama», «usalduma», «kuulda võtma», «uskuma».

Erinevust – διαστολή – võiks tõlkida ka: «vahetegemist» või «eristamist».⁸

On pattu teinud – ἥμαρτον – sõna ἁμαρτάνω tähendab «märgist mööda laskma», «eksima», «patustama».

[On] ilma jäänud – ὑστεροῦνται – sõna ὑστερέω – originaalis oleviku ajavormis – tähendab «hiljaks jääma», «[näiteks võidujooksus] maha jääma», «viimaseks jääma», «[võidupärjast] ilma jääma».⁹

Kirkusest – τῆς δόξης – sõna δόξα tuleneb verbist δοκέω – «arvama», «mõtlemine», «[kellestki midagi] pidama» – ja tähendab eeskätt «arvamus», «hinnang», tähistades sellest tulenevalt ka kellegi väarikust¹⁰, auväärust, hiilgust, sära, majesteetlikkust, aulisust.¹¹

Mõistetakse õigeks – δικαιούμενοι – sõna δικαίω tähendab «õigeks mõistma», «õigeks kuulutama».

Armust – χάριτι – sõna χάρις tähendab «arm», «armuand», «armukingitus», «heldus», «heameel», «kiindumus», ka «tänu».

Päris muidu – δωρεάν – sõnasõnalt: «kingitusena».¹²

---

⁷ Väljendit διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ – sõnasõnalt: «läbi Jeesuse Kristuse usu» –, mida enamasti mõistetakse kui «usu läbi Jeesusesse Kristusesse», võib tõlkida ka: «Jeesuse Kristuse ustavuse/ usaldusvääruse kaudu/tõttu». Paulus võib siin andagi teadlikult kaks tõlgendusvõimalust, mis on mõlemad õiged ja täiendavad teineteist: «Jeesuse Kristuse ustavuse kaudu ja läbi usu Temasse».

⁸ 1968. aasta piiblitõlkes: «ühtki vahet».

⁹ Apostel Paulus kasutab oma kirjaesimeses mitmel korral sporditermineid. Kui mõtleme sõna ἁμαρτάνω – «patustama» – alg tähendusele «märgist mööda laskma» või «[teelt] eksima», siis tekib kujutluspilt õige raja kaotanud ja teistest lootusetult maha jäänud jooksjast (või orienteerujast).

¹⁰ Sarnaselt heebrea sõnale תְּבִיבָה – «au», «auhiilgus» – ehk ka kaalukust.

¹¹ 1968. aasta piiblitõlkes: «aust».

¹² 1968. aasta piiblitõlkes: «täiesti muidu».

Lunastuse – τῆς ἀπολυτρόσεως – sõna ἀπολύτρωσις – sõnasõnalt «äralunastamine» – tähistab eeskätt lunastamise kui kellegi vabaksostmise, lunaraha maksmise akti või ka lunastatu vabakslaskmise akti.

On seadnud – προέθετο – sõna προτίθημι tähendab «[avalikult] esile seadma/asetama».

Lepitusohvriks – sõna ἱλαστήριον – siin «lepitus», «lepitusohver» – kasutatakse Uues Testamendis veel ainult Hb 9:5, kus sellega tähistatakse seaduselaegast katvat lepituskaant, millele ülempreester iga-aastaselt suurel lepituspäeval piserdas patuohvri verd.¹³ Ka Septuaginta kasutab seda sõna lepituskaane – heebrea keeles תְּרִפָּן – tähistamiseks.

Et näidata üles – εἰς ἔνδειξιν – sõna ἔνδειξις tähendab «tõendus», «kinnitus», «demonstratsioon», «manifestatsioon». Sisseütlev eessõna εἰς tähistab siin tegevuse eesmärgistatust.

Et Ta kustutas – διὰ τὴν πάρεσιν – sõna πάρεσις tähistab millegi tähelepanuta või arvestamata jätmist, millestki mööda minemist või millegi minna laskmist.¹⁴

Patud – ἀμαρτημάτων – sõna ἀμάρτημα – «patt» – tuleneb verbist ἀμαρτάνω – «mürgist mööda laskma», «eksima», «patustama».

Oma jumalikus – τοῦ θεοῦ – «Jumala».

Sallivuses – ἐν τῇ ἀνοχῇ – sõna ἀνοχή tuleneb verbist ἀνέχω – sõnasõnalt «alal hoidma» või «tagasi hoidma», ka «ülal pidama» ja «vastu pidama» – ning tähendab «pikameelsus», «kannatlikkus», «taluvus», ka «sallivus».¹⁵

Et näidata üles – πρὸς ἔνδειξιν – vt eelmist samasisulist märkust.

Praegusel ajal – ἐν τῷ νῦν καιρῷ – sõna καιρός tähistab enamasti kindlaksmääratud aega või ajavahemikku, samuti õiget, sobivat aega ja (näiteks ootamise järel) kätte jõudnud aega, niisiis võiks tõlkida ka: «nüüd, õigel/sobival ajal».

¹³ 1739. aasta Piiblis originaalile vastavalt: «leppitamisse kaneks»; 1968. aasta piiblitõlkes: «lepitusvahendiks».

¹⁴ 1739. aasta Piiblis: «ei arwand süüks»; 1968. aasta piiblitõlkes: «arvestamata jätmise pärast».

¹⁵ Paulus ei pea siin silmas mitte seda, nagu Jumal salliks pattu, vaid Jumala pikka meelt, millega Ta justkui «paneab pausile» pattude eest ette nähtud karistuse, et anda inimestele meeleparanduse võimalus (sarnaselt 2Pt 3:9: «Issand ei viivita töotust täitmast, nii nagu mõned peavad seda viivitamiseks, vaid Tema on teie vastu pikameelne, sest Ta ei taha, et keegi hukkuks, vaid et kõik jõuaksid meeleparandusele.»)

Igäihe, kes usub Jeesusesse – τὸν ἐκ πίστεως Ἰησοῦ – sõnasõnalt (nagu 1968. aasta piiblitõlkes): «[selle,] kes on Jeesuse usust».

Tegude – τῶν ἔργων – sõna ἔργον tähendab «tegevus», «ettevõtmine», «töö», «[teatava töö teostamiseks] tehtav».

Me ju arvame – λογίζομεθα οὖν – sõna λογίζομαι – «arvestama», «mõtlemine», «kaalutlemine», «[millekski/kellekski] pidama» – tuleneb sõnast λόγος – «sõna», «kõne», «mõiste», ka «arusaam», «arvestus», «mõtisklus», «läbi- (või järele-) mõtlemine».

Seaduse tegudest sõltumata – χωρὶς ἔργων νόμου – sõnasõnalt: «lahus Seaduse tegudest» või «ilma Seaduse tegudeta».¹⁶

Paganate – ἐθνῶν – sõna ἔθνος tuleneb tõenäoliselt sõnast ἔθω – «tava», «komme» – ja võib tähistada nii rahvahulka kui ka rahvast, rahvust, suguharu, samuti paganaid, paganarahvaid.

Jumal on üksainus ja Tema teeb...õigeks – εἴπερ εἷς ὁ θεός ὃς δικαιώσει – õigem oleks tõlkida: «Sest kui Jumal on üks, [siis järelikult] Ta teeb...õigeks».

Nii ümberlõigatu kui ümberlõikamatu – περιτομὴν...καὶ ἀκροβυστίαν – sõnasõnalt: «ümberlõikamise ja eesnaha» (või: «nii ümberlõikamise kui eesnaha»)¹⁷.

Tühistame – καταργοῦμεν – sõna καταργέω tähendab «kasutuks tegema», «tõhutuks muutma», ka «ära kaotama», «tühistama».¹⁸

Ei sugugi – μὴ γένοιτο – sõnasõnalt: «ärgu [seda] sündigu».¹⁹

Me vaid kinnitame Seadust – ἀλλὰ νόμον ἰσχύνομεν – õigem oleks tõlkida: «vaid me kinnitame Seadust».²⁰

¹⁶ 1739. aasta Piiblis: «ilma kässu teggusitta»; 1968. aasta piiblitõlkes: «lahus käsu tegudest».

¹⁷ Tegemist on hea näitega Paulusele omasest, vahel robustsenagi tunduvast keerutamata ja ilustamata otseütlemisest.

¹⁸ 1968. aasta piiblitõlkes: «teeme...tühjaks»; 1989. aasta Uues Testamendis: «kõrvaldan».

¹⁹ 1989. aasta Uues Testamendis: «ei sinnapoolegi».

²⁰ 1968. aasta piiblitõlkes: «vaid me kinnitame käsku»; 1989. aasta Uues Testamendis: «Vastupidi: ma panen kehtima Seaduse!»

Sisuline analüüs

Rooma kirja esimesed kaks peatükki, nagu ka kolmanda peatüki esimene pool, on üsna pessimistlikud, kirjeldades inimese – pole vahet, kas juudi või pagana («kreeklase») olukorda Jumala ees väljenditega nagu «need, kes tõde hoiavad ülekohtu kammitsais» (Rm 1:18), kes «on oma arvamustega jooksnud tühja» (Rm 1:21) ja «läinud rumalaks» (Rm 1:22), kes on antud «nende südame himudes rüvedusse» (Rm 1:24), kes on «tulvil igasugust ülekohtu» (Rm 1:29), kes «talletavad endale viha oma kanguse ja pöördumatu südamega» (Rm 2:5), kes «on kõik patu võimu all» (Rm 3:9).

Inimese rikutus on totaalne, see hõlmab absoluutselt kõiki ja kõike, sealhulgas kogu inimese füüsilist ja moraalselt olemust, nagu apostel näitab psalmitsitaadi abil: «Nad kõik on kaldunud kõrvale, üheskoos kõlbmatuks muutunud, ei ole, kes teeb head, ei ühtainsatki. Nende kurk on lahtine haud, nende keeled kavaldavad, nende huulte all on maomürk. Nende suu on täis sajatamist ja kibedust, nende jalad on nobedad valama verd, nende teedel on purustus ja viletsus ja rahu teed nad ei tunne, ei ole Jumala kartust nende silme ees.» (Rm 3:12–18)

Juutidel ei ole siin Pauluse sõnul õigupoolest mingit eelist paganate ees, pigem vastupidi: neil on küll Seadus, mis peaks neid juhtima ja aitama, ent kuna nad on sellegipoolest elanud samasuguses (või veelgi hullemas) jumalakartmatuses kui paganad, ei ole Seadus saanud neile mitte õiguseks, vaid hukkamõistuks.

On oluline rõhutada, et Paulus ei ütle midagi Seaduse vastu. Teda küll süüdistati selles (vrd nt Rm 3:31), ent ta lükkas kõik taolised süüdistused otsustavalt tagasi. Paulus mõnab, et Seadus on hea (Rm 7:16), aga ta näeb Seaduse peamise otstarbena mitte seda, et see teeks inimese Jumala ees õigeks, vaid et selle abil tuleb avalikuks inimeste patt ja süü: «Aga me teame, et mida Seadus iganes ütleb, seda ütleb ta neile, kes on Seaduse all, et iga suu suletaks ja kogu maailm oleks Jumala ees süüalune; seepärast et Seaduse tegude tõttu ei mõisteta kedagi õigeks Tema ees, sest Seaduse kaudu tuleb patutundmine.» (Rm 3:19j)

Taolisele, võime öelda isegi ülimalle pessimismile vastandab Paulus nüüd evangeeliumi kui lootuse ja rõõmu sõnumi, mille sisuks on, nagu ta hiljem kokku võtab, «et Jumal on kõik inimesed kinni pannud sõnakuulmatuse alla, et kõikide peale halastada» (Rm 11:32). Siinjuures on üheks võtmesõnaks Pauluse õigel mõistmisel justnimelt «kõik». Rooma kirja kolmanda peatüki teine pool (Rm 3:21–31), mida võiks käsitleda lausa eraldi peatükina praeguse kolmanda ja neljanda peatüki vahel, näitab, et Jumala õigus on mõeldud kõigile, nii juutidele kui paganatele, ja seda «lahus Seadusest», s.t hoolimata sellest, kas keegi on Seaduse all või ei ole – või teist lepingumärki kasutades: kas keegi on ümber lõigatud või mitte. Paulus ei räägi siin mitte ühest valitud rahvast, vaid kogu inimkonnast, kõigist inimestest.

See ei tähenda Vana Testamendi ega kitsamalt Moosese Seaduse kõrvaleheitmist. Vastupidi, Paulus rõhutab, et kõigest sellest, millest ta siin kõneleb, tunnistavad ka Seadus ja Prohvetid, s.t Vana Testamendi pühad kirjad. Ning isegi, kui Paulus kinnitab sisuliselt, et «Seaduse tegudest», ei ole õigeks [mõistetud] saamisel mingit kasu, ei tähenda see tema arusaama kohaselt mitte Seaduse tühistamist, vaid vastupidi, selle kinnitamist, kuna samal ajal, kui ta peab tõdema, et Seadus on patu vastu võimetu, mõistab ta patuna nimelt kõike seda, mis kujutab endast Seadusest üleastumist.

Seadus – nagu ka Prohvetid, s.t kogu Pühakiri – tunnistab Jumala õigusest, ja seda kahel mõnes mõttes isegi vastandlikul viisil. Esiteks seeläbi, et Seadus on oma sisult õige, Seadus on hea, selles ei ole ülekohtu, vaid vastupidi, kui keegi selle vastu eksib, siis ta teeb ülekohtu. Teiseks aga tunnistab Seadus Jumala õigusest seeläbi, et inimest tema ülekohtus hukka mõistes teeb see avalikuks Jumala armu, pika meelega ja halastuse. Jumala õigus ei ole mitte kiretu õiguse- või kohtumõistmine, vaid headus ja armastus, mille osaliseks Jumal tahab oma loodud teha. Jah, Tema Seadus mõistab patu inimeses hukka ja surma, aga mitte selleks, et inimest ennast hukata ja surmata, vaid et kinkida talle uus ja igavene elu Jeesuses Kristuses (vrd Rm 8:1–13).

Inimene saab Jumala õigeksmõistvast ja õigeks tegevast õigusest osa «Jeesuse Kristuse usu läbi» (Rm 3:22). Küllap Paulus mängib siin teadlikult sõnadega, pannes oma lugejaid arutlema – nagu ongi läbi sajandite tehtud –, kelle usku (või ustavust – vt vastavat keelelist märkust koos joonealuse märkusega) ta siis ikkagi silmas peab.²¹ Arvatavasti on õiged mõlemad tõlgendused: see on eeskätt Jumala ja Tema ainusündinud Poja, meie Õnnistegija Jeesuse Kristuse ustavus (ja usaldusväärus), mille läbi meile on tulnud õigus ja lunastus, ning samal ajal peab see ilmtingimata olema ka meie usk (mille Jumal ise meile Püha Vaimu läbi kingib), millega me meile osaks saanud Jumala armu ära tunneme ja vastu võtame ning oma Issandale Tema õiguses järgneme.

Jumal on ustav – isegi nende suhtes, kes ei ole olnud ustavad: «Mis siis nüüd? Kui mõned pole olnud ustavad, ega siis nende ebaustavus tühistab Jumala ustavust? Mitte sugugi! Kindel on, et Jumal on tõemeelne, aga iga inimene valelik.» (Rm 3:3j). Taas peame tõdema, et kogu Pühakiri, olgu Seadus või Prohvetid, annab tunnistust Jumala ustavusest vastandina inimese ustavusetusele (Rm 3:21).

Jumala ustavus ja õigus väljenduvad Pauluse jaoks kõige kirkamalt Jumala soovis muidu hukkumisele määratud inimesed päästa, lunastada, s.t patu ja kurja meelevallast vabaks osta, ja tõepoolest mitte ainult õigeks mõista, vaid ka õigeks teha, s.t tegemist ei ole mitte ainult formaalse välise õigeksmõistmise aktiga, vaid inimese jaoks realselt võimalikuks saava ja Püha Vaimu läbi teostuva seesmise muutumisega, mille hinnaks

---

²¹ Ka Peetrus viitab Pauluse kirjade sagedasele raskestimõistetavusele: «Nendes on küll mõndagi raskesti mõistetavat, mida õppimata ja kõikuvad inimesed väänavad nagu muidki raamatuid iseendale hukatuseks.» (2Pt 3:16)

on Kristuse verega toodud lepitusohver: «Meie, kes oleme patule surnud, kuidas saaksime selles veel elada? Kas te siis ei tea, et kes me iganes oleme Kristusesse Jeesusesse ristitud, oleme ristitud Tema surmase? Me oleme siis koos Temaga maha maetud ristimise kaudu surmase, et otsekui Kristus on äratatud üles surnuist Isa kirkuse läbi, nõnda võime ka meie käia uues elus.» (Rm 6:2–4)

Jumal teeb inimese õigeks ilma «Seaduse tegudeta», s.t inimese omapoolsete teeneteta, «[oma] armust päris muidu, lunastuse kaudu, mis on Kristuses Jeesuses, kelle Jumal on seadnud lepitusohvriks usu kaudu» (Rm 3:24j). Paulus kasutab siin sõna ἰλαστήριον – viimases eestikeelses tõlkes «lepitusohver» –, mis õigupoolest tähistab seaduselaegast katnud lepituskaant ehk sümboolset Jumala armu aujärge. Iga-aastaselt Suurel Lepituspäeval pidi ülempreester rahva pattude lepitamiseks Jumala ette astudes piserdama lepituskaanele patuohvri verd.

Kristus on täiuslik ja lõplik ohver, preester ja tempel nii lepituse kui Jumala kohalolu paigana, Temas on täidetud kõik Seaduse nõuded ja saanud avalikuks kõik jumaliku armu aarded. Kristuses on taevas ja maa, Jumal ja inimene ühendatud taoliselt viisil, et miski ei saa neid enam lahutada: «Kes võib meid lahutada Kristuse armastusest? Kas viletsus või ahistus või tagakiusamine või nälg või alasti olek või hädaoht või mõök? ... ma olen veendunud, et ei surm ega elu, ei inglid ega peainglid, ei praegused ega tulevased, ei väed, ei kõrgus, ei sügavus ega mis tahes muu loodu suuda meid lahutada Jumala armastusest, mis on Kristuses Jeesuses, meie Issandas.» (Rm 8:35.38j)

Jumal on ka see, kes oma armuandidega aitab inimesel Seaduse – s.t jumaliku õiguse – järgi elada. Kui Paulus vastandab Moosese Seaduse evangeeliumile Jeesuses Kristuses teostunud lunastusest, siis ei tähenda see, nagu ta vastandaks usu ja Jumalale meelepärast elu, mis muuhulgas on sätestatud sellesamas Seaduses (nt kümnes käsus). Usus õigeks saamine²² ei tähenda, nagu ei omaks see, millised on inimese teod ja eluviis, enam mingit tähtsust. Taoline mõtteviis on Pauluse jaoks täielikult välistatud, ta eitab seda kategooriliselt: «Mis me siis ütleme? Kas püsida patus, et arm suureneks? Ei, mitte sugugi.» (Rm 6:1j) – «Kas me siis tühistame Seaduse usu läbi? Ei sugugi! Me vaid kinnitame Seadust!» (Rm 3:31)

---

²² Siin ei ole eristatavat põhjust arutleda Lutheri poolt pühakirjateksti lisatud sõna «alleine» – «ainult», «üksnes» – üle (Rm 3:28), kuna nii sellega kui ilma selleta on Pauluse mõte igati selge: «Mõnda inimest ärritab sõna SOLA, ehkki ka Paulus ütleb: «Me ju arvame, et inimene mõistetakse õigeks usu läbi, Seaduse tegudest sõltumata»; samuti Efeslastele 2: «See on and Jumalalt, mitte tegudest, et ükski ei saaks kiidelda» ja Roomlastele 3: «ning mõistetakse õigeks Tema armust päris muidu». Kui see eksklusiivne SOLA meelt mööda ei ole, siis võetagu need sõnad: armust päris muidu, mitte tegudest, and Jumalalt jne. ka Pauluselt ära, sest need on samuti välistavad. Aga me välistame kujutelma teenetest, mitte sõna või sakramendid, nagu vastased meid pahatahtlikult süüdistavad. Me rääkisime eespool, et usk tuleb sõnast ja et me austame kuulutusametit üliväga. Nii armastus kui ka teod peavad usule järgnema, seepärast ei välistata neid nii, et nad ei peaks järgnema, vaid välistatakse usaldus tegude – või armastuseteenete – vastu õigeksmõistmises.» (Augsburgi usutunnistuse apoloogia, IV)

Ka siis, kui Paulus ütleb, et Jumal «kustutas varem tehtud patud oma jumalikus sallivuses» (Rm 3:25), ei mõtle ta mitte seda, nagu ei oleks Jumalal sealtpeale enam sooja ega külma, kas inimesed patustavad või ei, vaid tõdeb, et Jumal annab inimestele aega meelesparanduseks, julgustades neid seeläbi pöörduma patust ja elama uut elu Kristuses. Jumal näitab üles oma õigust ka seeläbi, et Ta tõepoolest «*teeb õigeks* igäihe, kes usub Jeesusesse» (Rm 3:26). See ei ole mitte inimese oma tegu ega teene, vaid seegi on Jumala arm.

«Sest head teod ei eelne usule, niisamuti ei eelne ka pühitsus õigeksmõistmisele, vaid esmalt süütab Püha Vaim pöördumisel meis evangeeliumi kuulmise läbi usu; see haarab kinni Jumala armust Kristuses, mille läbi toimub inimese õigeksmõistmine; ja seejärel, kui inimene on õigeks mõistetud, uuendatakse ja pühitsetakse teda veel Püha Vaimu läbi, ning sellele uuenemisele ja pühitsusele järgnevad head teod. [...] Seda ei tule käsitada nii, nagu oleks võimalik õigeksmõistmist ja uuendamist teineteisest lahutada, nii et tõeline usk võiks mõnikord ka teatud aja kurjade kavatsuste kõrval olemas olla ja püsida, vaid sellega näidatakse ainult vahekorda, kuidas üks on teisele eelduseks või järeluseks. Igatahes on tõde see, mida doktor Luther õigesti ütles: Usk ja head teod passivad ning sobivad suurepäraselt kokku, kuid ainult usk on see, mis haarab kinni õnnistusest, ja seda tegudest sõltumata, kusjuures ta ei ole mitte kunagi, ühelgi ajahetkel üksinda, nagu eespool kirjeldatud.» (*Solida Declaratio* IV)

«Niisiis toob see eriline usk, mis usub, et kõik patud on meile Kristuse pärast andeks antud ja et Kristuse pärast on meil armuline Jumal, endaga kaasa pattude andeksandmise ja teeb meid õigeks. Ja kuna see lohutab ja julgustab südant meelesparanduses, see tähendab kartuses, sünnime me uuesti ja saame Püha Vaimu, nii et seeläbi me suudame Jumala Seadust täita, see tähendab Jumalat armastada, teda tõeliselt karta ja olla kindel, et ta meid kuuleb, kuuletuda Jumalale kõigis raskustes, see suretab himu jne.» (Augsburgi usutunnistuse apoloogia, IV)

Nagu juba rõhutatud, on Jumala õigus mõeldud *kõigile* inimestele, nii juutidele kui paganatele, nii ümberlõigatutele kui ümberlõikamatutele. Pauluse jaoks on see enesestmõistetavalt selge kolmel põhjusel: esiteks seetõttu, et kõik on pattu teinud, teiseks seetõttu, et kõik on patu tõttu määratud igaveseks hukatuseks, ning kolmandaks seetõttu – ja see on kõigist kõige põhjapanevam argument –, et on ainult üks Jumal ja see Jumal on õige (s.t ka ustav, armuline, pikameelne ja halastaja). *Kui* Jumal on üksainus, argumenteerib Paulus, siis *järelikult* teeb Ta õigeks nii ümberlõigatu kui ümberlõikamatu (Rm 3:30 – vt ka vastavat keelelist märkust).

Jumal on nii juutide kui paganate Jumal – Ta on kõigi ja kõige Jumal. Kõik on pattu teinud ja Tema kirkusest ilma jäänud ning kõigil on lootus – see on ka kõigi ainus lootus –, et nad mõistetakse ja tehakse õigeks «Tema armust päris muidu, lunastuse kaudu, mis on Kristuses Jeesuses». See on Jumala õigus, mis on meile avalikuks saanud – õigus, mis seisneb ja teostub eeskätt armus ja halastuses ning Püha Vaimu elustavas ja uueks tegevas väes. Mingit muud õigust ega lootust ei ole – ega olegi tarvis.

Jutluseks

Nelipühale järgneva 12. pühapäeva teemaks on EELK Kirikukäsiraamatu järgi «Enese läbikatsumine». Pühapäeva sissejuhatuses öeldakse muuhulgas: «Jumala sõna õpetab meid analüüsima iseend ja oma eluviise. Õige enesetundmine väljendub alandlikkuses, millega võetakse arm vastu üksnes Jumala kingitusena. Kiire edu ja enesekesksus halvavad inimese tegelikkusetaju. Ta kujutab ette, et suudab omast jõust Jumala tahet täita.»

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava esimese lugemisaasta Epistliga ühendab taolist teemapüstitust põhjanev arusaam, et inimest ei mõista ega tee õigeks mitte tema oma teod ega teened, vaid üksnes Jumala õigus, mis saab avalikuks Tema ustavuses, pikas meeles, armus ja halastuses ning on teostunud lunastusena Jeesuses Kristuses ja Tema lepitusohvri veres.

Esimese lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks on kas Õpetussõnade raamatu (Õp 28:13–14) tõdemus, et armu leiab ja õnnis on inimene, kes tunneb ja tunnistab oma patte ning need Jumala käest andeks saab, mitte ei salga neid ega tee oma südant kõvaks, või Moosese manitsus Iisraeli rahvale (5Ms 9:1–6) panna oma lootus alati Jumalale ning mitte hakata mõtlema, et Issand õnnistab Iisraeli tolle õiguse pärast, vaid endale kainelt aru anda, et õigupoolest pole Iisrael oma kangekaelsuses sugugi palju parem kui teised rahvad, kelle Jumal tema eest nende jumalakartmatuse tõttu ära ajab.

Esimese lugemisaasta Evangeeliumiks (Lk 18:9–14) on tähendamissõna variserist ja tõlnerist, milles Jeesus vastandab enesekindluse ja eneseõiguse alandlikule patutunnetusele ja -tunnistusele, kinnitades, et õigeksmõistmine on nende päralt, kes ennast Jumala ees alandavad, mitte nende päralt, kes end ülendavad ja on iseeneses kindlad, et nad on õiged.

Niisiis juhivad kõik kolm lugemist ühelt poolt oma patu ja patususe ära tundmisele ja tunnistamisele ning teiselt poolt lootuse panemisele üksnes Jumala armule, kusjuures mitte ainult selles, et Jumal oma armus *mõistab* meid õigeks, vaid et Ta ka *teeb* meid õigeks. Usk ja õiged teod ei välista teineteist, vaid tõeliselt õiged teod saavad võrsuda üksnes usust ja Jumala armust. Evangeelium Jeesuses Kristuses teostunud lunastusest mitte ei tühista Seadust, vaid kinnitab seda – nii seeläbi, et toob esile meie patu ja süü, kui ka seeläbi, et kingib inimesele teda uueks tehes võimaluse elada tõeliselt jumalakartlikku ja Jumala Seadusega kooskõlas olevat elu, kiideldes mitte iseendast, vaid üksnes Jumalast ja Tema armust.

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Pilt, mille apostel Paulus maalib inimesest ja tema olukorrast Rooma kirja esimestes peatükkides, on äärmiselt pessimistlik, kuna «kõik on pattu teinud ja ilma jäänud

Jumala kirkusest» (Rm 3:23). Inimese patt ja ustavusetus vastanduvad Jumala ustavusele ja õigusele ning isegi Jumala Seaduse peamiseks otstarbeks ei ole saanud mitte selle tagamine, et inimesed elaksid õigesti ja jumalakartlikult, vaid inimeste ülekohtu ja süü esiletoomine. Iseenda hooleks jäetud inimese olukord on lootusetu, olgu tegemist juudi või paganaga, sest «kes teevad pattu Seaduseta, need hukuvad Seaduseta» ja «kes teevad pattu Seaduse all, neile mõistetakse kohut Seaduse järgi» (Rm 2:12).

2. Jumal ei ole inimest tema hädas üksi jätnud, vaid on vastanud inimese ustavusetusele, nagu öeldud, oma kõikumatu ustavusega, ning tema ülekohtule oma õigusega, mis ei seisne mitte formaalses õigusemõistmises vastavalt seadusetähele, vaid pikas meeles, armus ja halastuses. Jumal on meie, ülekohtuste asemel andnud surma oma ainusündinud Poja Jeesuse Kristuse, kes on toonud ennast oma verd valades lepitusohvriks ja avanud meile Jumala armu allika; kes on meid lunastanud, s.t patu ja kurja meelevallast vabaks ostnud; kelles oleme Tema ustavusele toetudes ja Temasse uskudes õigeks mõistetud, nii et meile on kingitud uue ja igavese elu võimalus.
3. See uus elu peab olema elu jumalakartuses, elu, mis on kooskõlas Jumala Seadusega, mis kinnitab Tema Seadust, mitte ei tühista seda. Jumal mitte ainult ei *mõista* meid õigeks, vaid ka *teeb* meid õigeks – see ei ole aga mitte meie õigus, meie teene, vaid see on Tema oma õigus, mis on samuti nagu õigeksmõistmine Tema armuand, mille Ta valab meisse oma Püha Vaimu läbi. Seepärast ei saa me kiidelda mitte iseendast, mitte «tegude Seadusest», vaid «usu Seadusest» (Rm 3:23). See on Jumala armu töötus ja kingitus kõigile inimestele, olgu nende päritolu või varasem elu milline tahes; sellest tuleb Tema armu abiga kinni haarata, ning ilma kahtlusteta – nagu Paulus selgitab järgmises peatükis Aabrahami näitel – kinni hoida, uskudes Temasse, kes «loovutati meie üleastumiste pärast ja äratati üles meie õigekssaamise pärast» (Rm 4:25).